

Список використаних джерел:

1. Офіційна сторінка КП Полтававодоканал. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.vodokanal.poltava.ua/> (дата звернення: 18.04.2020). – Назва з екрану.
2. За якістю води з Полтавою можуть посперечатися тільки Суми та Чернігів, які теж беруть її з глибинних горизонтів. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://np.pl.ua/2017/09/za-yakistyu-vody-z-poltavoyu-mozhut-posperechatysya-tilky-sumy-ta-chernihiv-yaki-tezh-berut-jiji-z-hlybynyh-horyzontiv-poltavavodokanal/> (дата звернення: 18.04.2020). – Назва з екрану.

**ПІДГОТОВКА ФАХІВЦІВ ФАРМАЦІЇ:
ІСТОРИКО-РЕТРОСПЕКТИВНИЙ АСПЕКТ**

Шолойко Н.В.
(Київ, Україна)

У загальносвітовому й національному контекстах зростання вимог до якості освіти фахівців сфери фармації на фоні усвідомлення України в обставинах світової пандемії та пов'язаного з нею карантину актуалізовано історичні аспекти педагогічної спадщини професійної підготовки фармацевтів загалом і формування організаційно-управлінської культури зокрема. Метою статті обрано історико-ретроспективне виявлення особливостей підготовки фахівців для фармацевтичної сфери в Україні в основні історичні періоди її становлення, висвітлення закономірностей розвитку в загальному контексті професійної медичної освіти та з'ясування обставин виникнення провідних освітніх ознак організаційно-управлінської культури представників різних професій у фармації. Для оптимізації пошуків у сфері вдосконалення організації навчального процесу та професійної підготовки перед освітньою системою України постає завдання звернення насамперед до історичної педагогічної спадщини підготовки фармацевтів. Вивчення й аналіз історико-педагогічних джерел дасть змогу визначити ті переваги в історичному розвитку цієї підготовки, які сприятимуть подальшому вдосконаленню освітньої теорії та практики, особливо з питань формування організаційно-управлінської культури майбутніх фармацевтів.

Становлення фармації як специфічної професійної сфери в Україні почалось у XVIII столітті, що було пов'язане зі станом економіки та культури того часу, проте існували і в подальшому періоди, коли цей розвиток пригальмовувався у зв'язку з недостатньою кількістю професійно підготовлених фармацевтичних кадрів (Чекман, 2014).

У роботах І. Губського (Губського 1958, 1964), М. Сятині (Сятині 2001), І Чекман (Чекман 2014) знаходимо дані про те, що в російській імперії ще у 1797 р. було створено лікарняні управи при губернських адміністративних апаратах, які регулювали питання організації медичної допомоги при обслуговуванні населення, надання швидкої медичної допомоги, боротьби з епідеміологічними захворюваннями; для нас важливим є те, що на лікарів були покликані обов'язки заготівлі лікарських трав. У той період у лікарів були «лікарські помічники» (1-2 особи) – люди без спеціальної освіти, яких лікарі навчали способам приготування ліків і виконанню простих лікарських призначень. У XVIII ст. було створено перші аптеки: 1709 р. – гарнізонна аптека, а у 1728 р. – перша приватна аптека (Київ-Поділ); 1811 р. – друга приватна аптека на Печерську, яку в 1836 р. було перенесено на Хрещатик. Першими земськими та приватними аптеками поза м. Києвом в Україні стали: в Умані та Чигирині (1795 р.); Олександрівці на Київщині (1797 р.); Шполі та Черкасах (1800 р.); Немирові та Кам'янцеві-Подільському (1801 р.); Голованівську (1828 р.); Полонному (1835 р.); Кременчуці (1839 р.) (Григорук, 2016). Приватними аптеками, наприклад,

Подільською, за 1835 рік було видано 295 зареєстрованих рецептів, у 1836 р. – 663 рецепти (Губського 1958, 1964). Дослідники акцентують: рецепти писали латиною, вагу інгредієнтів позначали в «гранах», «драгмах» і «унціях»; ціни на ліки встановлювалися власниками аптек і були досить високими, інколи надзвичайно дорогими й недосяжними для основної маси населення. Специфічним у професійній лексиці як одному з елементів організаційної культури стали записи: «Для ясновельможного пана»; «Для мадам і для дитини ясновельможного пана». Відносно професійного забезпечення аптек, то їх власники навіть початку ХХ століття лише на третину були фаховими фармацевтами; здебільшого це були купці, маклери, відставні офіцери; аптеками володіли дружини (жінки) фармацевтів, лікарі, міщани, товариства кам'яновугільного та залізничного виробництва, адже головною ідеєю аптечного ремесла був прибуток (Губського 1958, 1964; Сятині 2001; Чекман 2014).

У роботах Ю. Григорук (Григорук, 2016). Знаходимо дані про те, що в XVI-XVIII ст. виникла необхідність в нормовпорядкованій організації в Україні спеціальних закладів для збору, зберігання, переробки сировини та трав, необхідних для виготовлення лікарських засобів, тому спостережено поступове розмежування фахових позицій лікаря й аптекаря, адже до цього тривалий час і аптекар, і лікар могли одночасно готувати ліки й лікувати хворих, виконуючи і лікарські, і фармацевтичні професійні функції. У подальшому на теренах сучасної Центральної і Східної України поступово відбулося розмежування сфер діяльності між особами, які готують ліки та які лікують хворих; з'явилися окремі професії (фахові позиції) з урахуванням особливостей робіт: лікарі, аптекарі, под'ячі, диштилятори, аптекарські учні, дрогісти, лікпоми. При розмежуванні функцій «лекаря» і «аптекаря», були нормативно визначені організаційні обов'язки фармацевтичних (аптечних) посад: провізора, аптекаря, магістра, гезеля (аптечного помічника), аптечного драгіста, цирульника тощо. Ці назви впродовж тривалого періоду істотно трансформувалися; окремі діють до цього часу.

З 1810 року, коли на теренах України були розроблені правила здачі екзаменів на фармацевтичні звання: гезеля (аптечного помічника), провізора й аптекаря, можна говорити про виникнення певної системи професійної підготовки, перші етапи якої фактично будувалися на сучасному розумінні дуальності освіти (навчання у процесі набуття професійного досвіду на робочому місці). У 1845 році було введено нові правила екзаменування медичних (фармацевтичних) працівників, у відповідності до яких аптечні учні повинні мати шкільну освіту в обсязі 4-х класів чоловічої та 6-ти класів жіночої гімназії (Пономаренко 1990).

Після отримання фармацевтичного звання аптекарського помічника необхідним був 3-х річний стаж на професійних позиціях «аптекаря-учня», й успішна здача спеціального екзамену в університеті; аптекарський помічник після 3-х років роботи в аптеці на цій посаді міг вступити на двох річні курси при медичному факультеті університету та здати екзамен на провізора.

У досліджуваний період в Україні діяли: Товариство київських лікарів, засноване в 1840 р., Товариство одеських лікарів (1849 р.), Студентське наукове товариство (1881 р.) при Київському університеті, Фізико-медичне товариство при Київському університеті (1896 р.), Психоневрологічне товариство (1897 р.), Товариство дитячих лікарів (1900 р.), Хірургічне товариство (1908 р.) та ін., які опікувалися питаннями якості ліків та підготовки фармацевтів. Створено було також благодійні організації, зокрема «Біла ромашка», «Крапля молока». При Львівському університеті діяло «Львівське фармацевтичне товариство» (1891 р.), Товариство «Друзів здоров'я» (1894 р.), що в 1903 р. було перейменоване на Гігієнічне товариство. З 1897 р. при Науковому товаристві імені Т. Шевченка (НТШ) працювала математично-природничо-лікарська секція. У 1898 р. у Львові створено Лікарську комісію НТШ, яка відіграла

вагому роль у розвитку української медичної науки загалом, фармацевтичної справи – зокрема (Кушик, 2009).

У грудні 1919 року в Україні всі аптеки були націоналізовані, через 4 місяці вони опинились знову в приватній власності, а в червні 1920 року від зруйнованих, розграбованих (із 1067 існуючих на 1913 рік) в Україні лише 660 аптек, які знову були націоналізовані. Лише у 1938 році в Україні в законодавчому порядку було визначено доцільність вищої освіти для провізорів та середньої спеціальної – для фармацевтів; пройшли гострі дискусії відносно підготовки та перепідготовки фармацевтичних кадрів (Пономаренко 1990). Таким чином, в Україні у другій половині XIX – на початку XX ст. діяльність медичних організацій сприяла поширенню передового досвіду; вивчення й упровадження досягнень у фармацевтичних закладах базувалося на таких методах, як обговорення випадків із лікарської практики, обмін досвідом, ознайомлення з новими напрямками в медицині й фармакології, написання наукових праць, сприяння медичному просвітництву тощо. Варто відзначити широке залучення молоді до наукової та лікарської роботи, її участь у студентських наукових товариствах, де широко обговорювалися аспекти професійної культури майбутніх лікарів, провізорів, організаторів аптечної справи (Гриценко, 2006).

Отже, у попередні історичні періоди розвитку галузі універсальними освітніми ознаками організаційно-управлінської культури фармацевтів були: відповідний освітній рівень, який набувався від елементарної грамотності у XVII-XVIII ст. до початкової чи загальної середньої освіти на початок XIX ст.; до початкової чи загальної університетської підготовки на рубежі XIX-XX ст., забезпечення формування і розвитку фахівця на засадах фактичної дуальності отримували на робочому місці; набуття навичок благодійності; коли аптечна справа розглядалася не лише як засіб вигоди і прибутку, а і як сфера громадської діяльності з надання безкорисливої допомоги суспільству з охорони здоров'я.

Список використаних джерел:

1. Григорук, Ю. М. (2016). Науково-практичне обґрунтування раціонального використання, підготовки та розміщення фармацевтичних кадрів : дис. ... канд. фармацевт. наук : 15.00.01. НМАПО імені П. Л. Шупика. К., 236 с.
2. Губский И.М., Бушкова М.Н., Яковец Н. И.(1958). Аптечное дело в Украинской ССР. Чернигов: Облтипография им. С. М. Кирова, 207 с.
3. Губський І. М. (1964). Аптечна справа в УРСР. К., Здоров'я, 137 с.
4. Гриценко Е. Н., Кулиниченко В. Л., Мережинская Е. Ю. [и др.]. (2007). Духовные аспекты практической деятельности врача и провизора / [ред Гриценко Е. Н.]. Львов, УАД, 192 с.
5. Кушик, М. Л. Дидактичні основи фахової підготовки студентів у медичних навчальних закладах України (друга половина XIX - поч. XX ст.) (2009) [Текст] : автореф. дис. канд. пед. наук : 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти / Кушик Марія Любомирівна ; Черкаський нац. ун-т ім. Б. Хмельницького. – Черкаси, 20 с.
6. Пономаренко Н. С. (1990). Организационные принципы, методические основы и формы совершенствования системы последипломного обучения провизоров: д. дис. фармацевт. наук: 15.00.01/ Николай Семенович Пономаренко. К., 309 с.
7. Сятиня М. Л. Історія фармації (2001). Львів: Вид-во «Місіонер», 660 с.
8. Чекман І. С. Історія лікознавства (2014). К., Задруга, 256 с.